

Uitkomsten kwartaalsectorrekeningen derde kwartaal 2008

09

Hans Wouters

Publicatiedatum CBS-website: 16 januari 2009

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2003/'04–2005/'06	= oogstjaar, boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

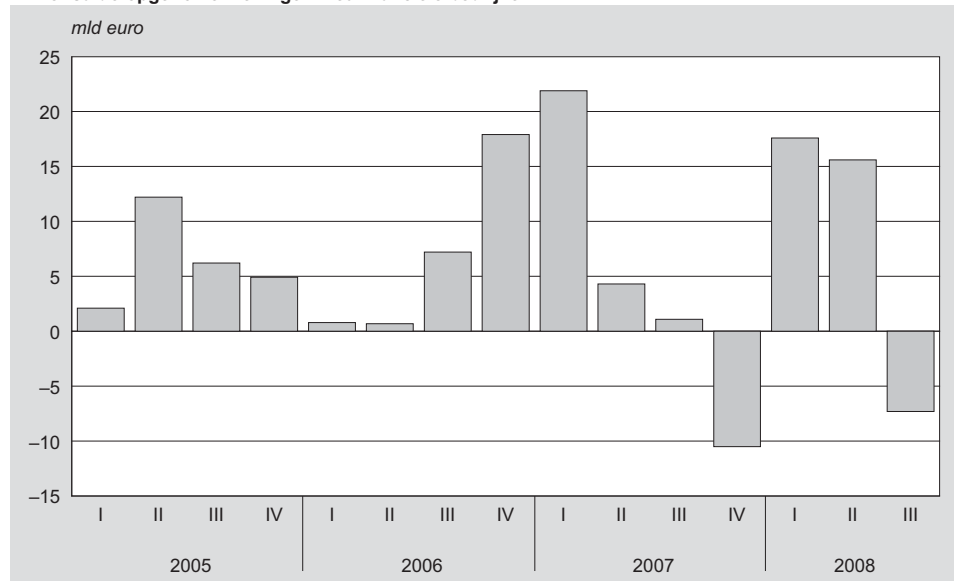
Internet

www.cbs.nl

1. Niet-financiële vennootschappen nemen minder leningen op

De gevolgen van de financiële crisis voor niet-financiële vennootschappen begonnen in het derde kwartaal van 2008 merkbaar te worden. Per saldo losten zij voor 7,3 miljard euro aan opgenomen leningen af, terwijl zij in het tweede kwartaal nog voor 15,6 miljard euro aan leningen opnamen. De afname zat volledig in de opgenomen kortlopende kredieten. Deze werden in het derde kwartaal voor 11 miljard euro afgelost. Aan langlopende leningen werd per saldo nog voor 3,7 miljard euro opgenomen. Vooral op leningen in concernverband, leningen aan moeders of dochters van de vennootschappen, werd afgelost. Niet-financiële vennootschappen leenden ook minder geld uit, vooral aan andere concernonderdelen. Per saldo werd voor 9,6 miljard euro afgelost op door niet-financiële vennootschappen verstrekte leningen.

1. Per saldo opgenomen leningen niet-financiële bedrijven

De productie van niet-financiële vennootschappen en het intermediair verbruik – dat zijn de goederen en diensten die in het productieproces zijn gebruikt – namen grotendeels als gevolg van prijsstijgingen met respectievelijk 8,5 en 10,6 procent toe ten opzichte van het derde kwartaal van 2007. De groei was daarmee lager dan in het tweede kwartaal van 2008 toen productie en intermediair verbruik nog met respectievelijk 9,7 en 12,7 procent stegen. De groei van de toegevoegde waarde, het verschil tussen productiewaarde en intermediair verbruik, bedroeg 5,7 procent.

Voor het tweede opeenvolgende kwartaal daalde de nettowinst voor belastingen, dit kwartaal met 2,8 procent ten opzichte van het derde kwartaal van 2007. Het uitgekeerde dividend lag 3 procent lager.

Ook de winstontwikkeling van buitenlandse groepsmaatschappijen was minder gunstig dan een jaar eerder. Het door de buitenlandse groepsmaatschappijen aan niet-financiële vennootschappen uitgekeerd (deelnemings)dividend nam echter toch nog toe met 9,9 procent. Dit betekent dat een groter deel van de winst van buitenlandse groepsmaatschappijen is uitgekeerd aan de Nederlandse moeder.

Ondanks de afgenomen leningen namen de investeringen in vaste activa met 15,3 procent toe ten opzichte van een jaar eerder. Dit betrof met name investeringen in bedrijfsgebouwen, computers en machines. Deze toename werd bekostigd vanuit de reserves van niet-financiële vennootschappen.

2. Afname securitisaties door monetaire financiële instellingen

De Nederlandse monetaire financiële instellingen ofwel banken verstrekten in het derde kwartaal per saldo voor bijna 12 miljard euro aan hypotheekleningen. Dat dit bedrag ondanks de kredietcrisis toch nog zo hoog was kwam vooral doordat in tegenstelling tot voorgaande perioden als gevolg van diezelfde kredietcrisis geen hypotheekpakketten doorverkocht werden (zogenaaamde securitisaties). Deze hypothecaire vorderingen bleven daarom grotendeels op de balans van banken staan. De doorgaans sterk fluctuerende vorderingen en schulden van interbancaire deposito's kenden dit kwartaal een nog volatieler patroon. Opmerkelijk was daarbij dat er per saldo een verschuiving optrad waarbij direct opeisbare tegoeden werden omgezet in deposito's met vaste looptijd. Dat was een duidelijk verschil met het tweede kwartaal, toen banken juist termijndeposito's verkochten om hun bezittingen zo liquide mogelijk te houden.

Ter financiering van de groei van de hypotheekleningen en interbancaire posities werd voor 9,2 miljard van het aandelen- en voor 7,1 miljard van het obligatiebezit verkocht.

3. Terugval saldo financiële stromen van overige financiële intermediairs

Bij de overige financiële intermediairs vielen de financiële transacties aan de vorderingskant van de balans sterk terug. Per saldo werd er nog voor 23,7 miljard aan financiële activa aangekocht. Dit was veel minder dan in de voorgaande negen kwartalen. Ten opzichte van een kwartaal eerder, toen overige financiële intermediairs nog voor ruim 82 miljard euro financiële activa aankochten, namen de aankopen van obligaties, leningen en aandelen en overige deelnemingen af. De afname van verstrekte leningen heeft vooral te maken met het opdrogen van securitisaties: er werden nauwelijks meer pakketten van hypothecaire leningen van de banken gekocht. De afname van de aandelen houdt mede verband met de herstructureringen in de financiële sector, onder andere met die van Fortis en ABN Amro.

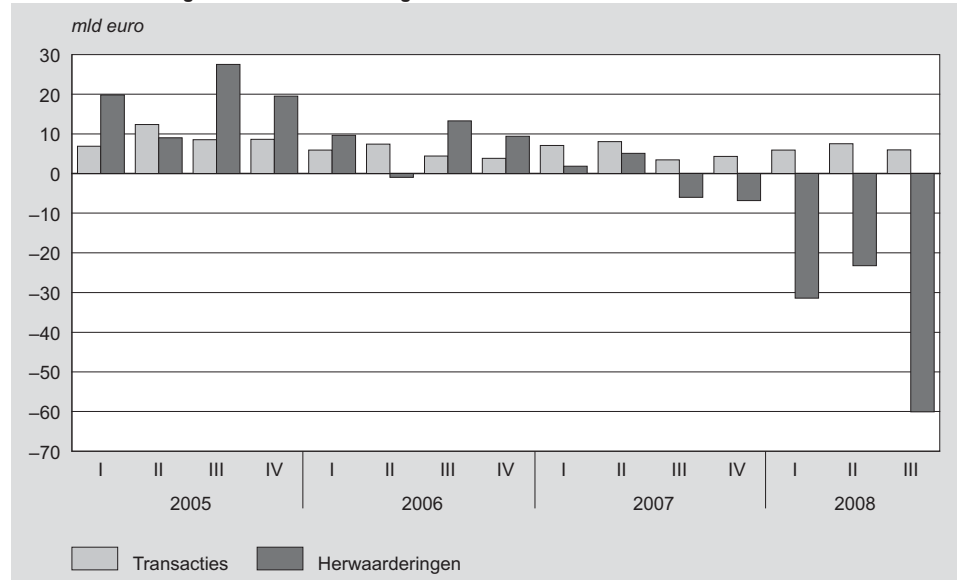
Ook de zogenaamde bijzondere financiële instellingen – dat zijn instellingen die (vaak zeer grote) financiële transacties uitvoeren ten behoeve van buitenlandse concernonderdelen – waren minder actief dan in voorgaande kwartalen. Behalve de terugval van de financiële transacties met andere sectoren waren de waardeveranderingen aan de actiefkant van de balans dit kwartaal opvallend. Op aandelen en deelnemingen werd voor het derde achtereenvolgende kwartaal een fors verlies geleden, dit kwartaal voor 31,8 miljard. Deze waardedaling werd min of meer gecompenseerd door een waardestijging van 28,4 miljard op leningen die vooral een gevolg was van wisselkoerswinsten van de euro ten opzichte van de dollar. Bij de passiva reflecteren deze ontwikkelingen in minder geëmitteerde obligaties en een afname van de opgenomen leningen.

4. Groot waardeverlies van levensverzekerings- en pensioenvoorzieningen bij verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen

Als gevolg van de wereldwijde financiële crisis hebben verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen de waarde van hun financiële bezittingen sterk zien afnemen. Het totaal aan financiële activa daalde van 1072 miljard aan het eind van het tweede kwartaal naar 1042 miljard eind september. De daling kwam vrijwel geheel door een waardedaling van het aandelenbezit met 33 miljard euro.

De dalende beurskoersen hadden uiteraard ook hun effect op de verzekeringstechnische voorzieningen die verzekeraars en pensioenfondsen ten behoeve van hun uitkeringsgerechtigden aanhouden. Deze daalden met ruim 54 miljard euro tot 871 miljard euro aan het eind van het derde kwartaal. Gerekend vanaf het begin van 2008 bedroeg de daling zelfs meer dan 95 miljard euro.

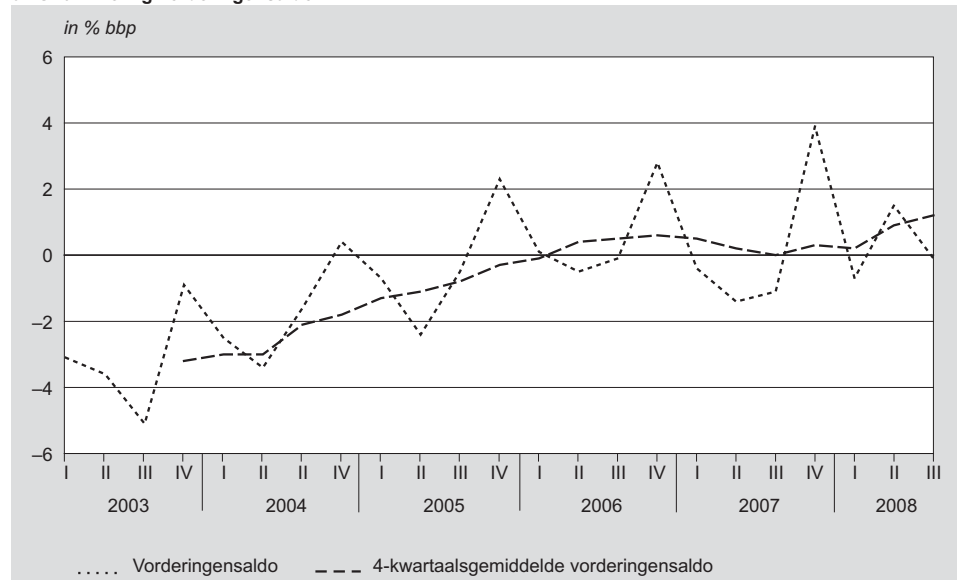
2. Groei verzekeringstechnische voorzieningen

5. Overheidssaldo licht negatief

De overheid sloot het derde kwartaal 2008 af met een lichte min. Ten opzichte van het voorgaande kwartaal is dit een verslechtering van 2,1 miljard euro; ten opzichte van het derde kwartaal in 2007 is er daarentegen sprake van een verbetering van 1,3 miljard euro. Deze verbetering komt vooral voor rekening van het rijk. Het (vorderingen)saldo van de lagere overheid is nauwelijks veranderd en het saldo van de sociale verzekeringsinstellingen zelfs verslechterd.

3. Ontwikkeling vorderingensaldo

De inkomsten van het rijk zijn ten opzichte van een jaar eerder met 8 procent gestegen. Dat is twee keer zo veel als de toename van de uitgaven. Dit komt naast een stijging van de ontvangen dividenden en aardgasbaten vooral door de sterke toename van de belastingopbrengsten. Uitschieters hierbij zijn de btw en loonbelasting. De overheidsschuld is in vergelijking met het vorige kwartaal gestegen met 2,7 procent. De verslechtering van de schuld is grotendeels veroorzaakt doordat het rijk voor 4 miljard aan leningen opnam.

In verband met de verslechtering van de financiële markten en de onzekere economische vooruitzichten heeft het rijk ervoor gekozen om de financiële positie te versterken. Het rijk deed dit door het aanhouden en aantrekken van liquide middelen: de aangehouden chartale gelden en deposito's namen dit kwartaal met 9,1 miljard euro toe. Dit heeft geresulteerd in een minder negatief vorderingensaldo van de overheid dan de stijging van de schuld doet vermoeden.

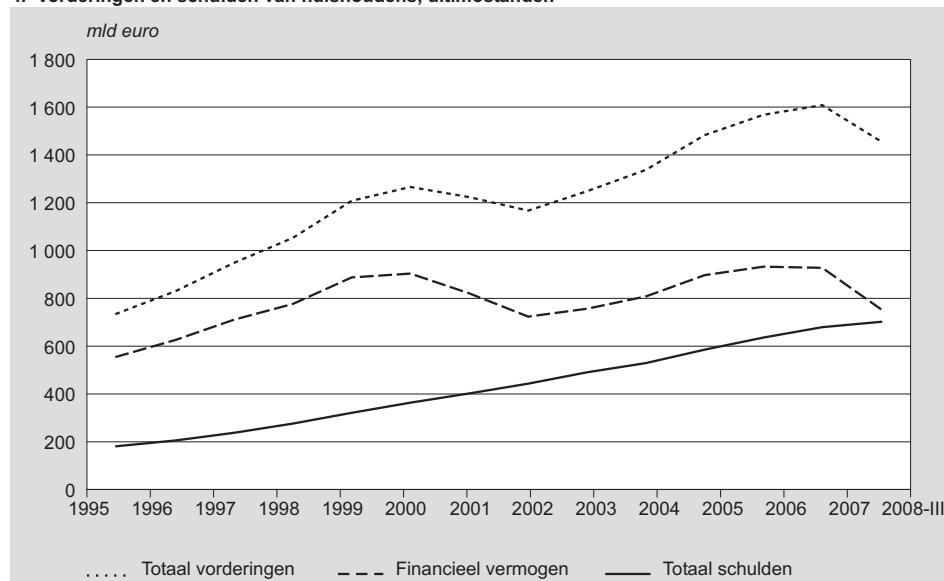
6. Grote vermogensverliezen bij huishoudens door koersdalingen

Nog niet eerder leden huishoudens zo'n groot vermogensverlies als gevolg van een beursval als in 2008. Zij verloren zowel direct op hun eigen aandelen- en obligatiebezit als indirect op de beleggingen van hun pensioen- en levensverzekeringsreserves. Eind september 2008 bedroeg het aandelenbezit bij huishoudens 196 miljard euro, tegen 239 miljard eind 2007. De pensioen- en levensverzekeringsreserves daalden sinds eind 2007 van 944 naar 850 miljard euro aan het eind van het derde kwartaal. De spiegelbeeldige ontwikkeling was zichtbaar bij de verzekeraars en pensioenfondsen. Ook obligaties in bezit van huishoudens namen met 3,0 miljard euro af.

Behalve door waardeveranderingen veranderden de bezittingen van huishoudens ook door transacties met andere partijen. De koersdalingen op de beurs en aantrekkelijke rente op spaartegoeden zorgden in de eerste drie kwartalen voor een toename van de spaartegoeden van 14,4 miljard euro. In de vergelijkbare periode van 2007 was dit slechts 12,5 miljard euro. Daarentegen hebben huishoudens dit kwartaal opnieuw aandelen verkocht (0,9 miljard euro); sinds begin 2007 is er nu voor 12,2 miljard euro aan aandelen van de hand gedaan. Vooral als gevolg van de waardeverminderingen nam het totaal aan vorderingen in de eerste drie kwartalen van 2008 met 152 miljard euro af, waarmee de gestage stijging van de afgelopen jaren ongedaan is omgeslagen. De daling van uitstaande vorderingen in 2008 is daarmee groter dan ten tijde van de beursval in 2001 en 2002. In die jaren daalden de bezittingen van huishoudens met respectievelijk 43 en 56 miljard euro.

De totale schulden, waaronder voornamelijk de hypothecaire leningen, zijn in de afgelopen jaren sterk toegenomen; toch is de hypotheekverstrekking in het derde kwartaal van 2008 met 5,7 miljard het laagste niveau sinds het derde kwartaal van 2006. De hoeveelheid woningen die van eigenaar wisselde liep terug, wat onder andere samenhangt met een oplopende hypothecaire rente.

4. Vorderingen en schulden van huishoudens, ultimostanden

Als gevolg van de sterke afname van de vorderingen en de gestaag toenemende schulden duikt het financieel vermogen aan het eind van het derde kwartaal 2008 onder het niveau van 2003. Opvallend daarbij was de stijging van de verhouding van schulden en vorderingen van een kwart in 1995 naar bijna de helft eind september 2008. Dit betekent dat de schulden sterker zijn toegenomen dan de vorderingen. De schulden bestaan grotendeels uit hypothecaire leningen.

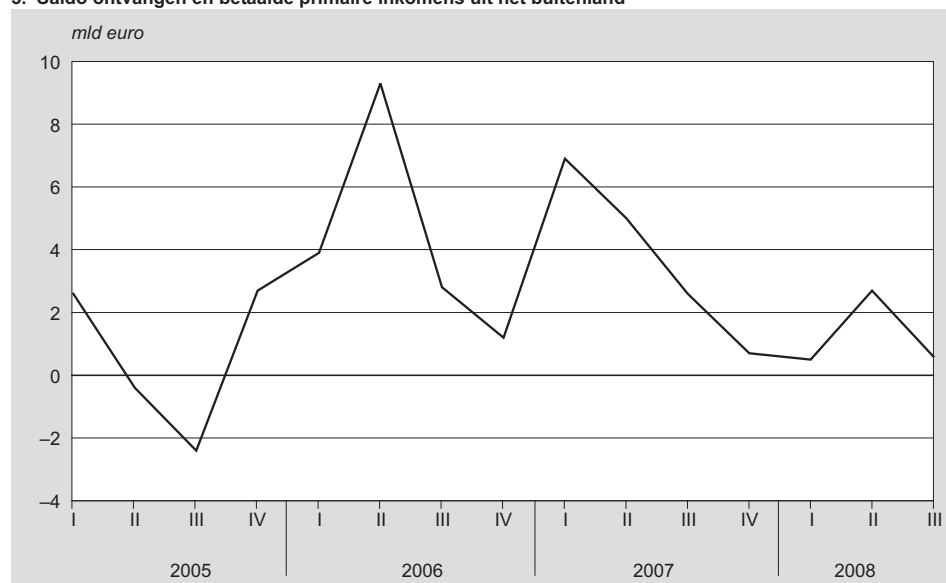
Na zeven kwartalen van groei kwam de stijging van het beschikbaar inkomen, gecorrigeerd voor inflatie, in het derde kwartaal van 2008 tot stilstand. Twee factoren zijn daarbij van belang. Enerzijds is dat de hoge inflatie: mede door de sterke prijsontwikkeling van autobrandstoffen en energie zijn de prijzen in het algemeen met 2,9 procent gestegen in vergelijking met een jaar eerder. Aan de andere kant steeg de beloning van werknemers (5,6 procent), maar waren er wel lagere dividendontvangsten (-23 procent) en hogere rentelasten (7,8 procent).

De volumegroei van de consumptie was met 1,0 procent hoger dan de inkomensgroei (0,1 procent). Alles bij elkaar werd in het derde kwartaal van 2008 voor 5,1 miljard euro ontspaard. De spaarquote – ruwweg het tekort aan middelen plus de verplichte besparingen als percentage van het beschikbaar inkomen – kwam in het derde kwartaal uit op 1,4 procent; dat is 0,1 procentpunt hoger dan in het derde kwartaal van 2007.

7. Daling saldo primaire inkomens met het buitenland

In het derde kwartaal is het saldo van ontvangen en betaalde primaire inkomens van Nederland met het buitenland sterk afgenomen ten opzichte van het derde kwartaal van 2007. Het primair inkomen is het inkomen dat wordt ontvangen of betaald aan (vooral) beloningen van werknemers, rente, dividenden en ingehouden winsten. De door Nederland ontvangen inkomens stegen met 8,7 miljard euro (21 procent), terwijl de betaalde inkomens met 10,7 miljard euro (27 procent) toenamen. Het verschil tussen ontvangsten en betalingen kan geheel worden toegeschreven aan de ontwikkelingen van dividenden en ingehouden winsten. De ontvangsten, maar vooral ook de betalingen hieraan lieten ten opzichte van een jaar geleden een zeer sterke stijging zien. Door deze ontwikkelingen was het saldo van de primaire inkomens die uit het buitenland werden ontvangen nog maar juist positief. Het nationaal inkomen (inkomen dat door Nederlandse ingezetenen is ontvangen) lag daarom maar net boven de waarde van het bruto binnenlands product (het resultaat van de productieve activiteiten van Nederlandse eenheden).

5. Saldo ontvangen en betaalde primaire inkomens uit het buitenland

De financiële transacties die Nederland met het buitenland doet waren in het derde kwartaal van 2008 kleiner dan in eerdere kwartalen. Dat gold zowel voor de vorderingen als voor de schulden die Nederlandse ingezetenen ten opzichte van het buitenland hebben. Het financieel vermogen van Nederland ten opzichte van het buitenland veranderde slechts licht: het nam met 3 miljard toe tot 251 miljard.